

5° ANNÉE.

№ 5—6. 1927.

STUDENSKYJ VISNYK

PUBLIÉ PAR L'UNION NATIONALE DES ASSOCIATIONS D'ÉTUDIANTS D'UKRAINE

СТУДЕНСЬКИЙ ВІСНИК

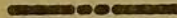

РІЧНИК V. ТРАВЕНЬ—ЧЕРВЕНЬ Ч. 5—6. 1927.

П Р А Г А

Зміст.

<i>О. Стефанович.</i> Богдана стрічають (вірш)	1
<i>Е. Маланюк.</i> В пазурах раціоналізму «До трагедії Франка».....	2
<i>В. Н.</i> Національні інженери.....	6
<i>Е. Чикаленко.</i> Др. Модест Левицький.....	12
<i>Др. Василь Сімович.</i> До видання першого Збірника Черемшинових новель «Карби».....	16
<i>Юрій Липа.</i> Черниця.....	20
<i>Лев Блатни.</i> Два Аякси.....	24
<i>З життя українського студентства</i>	25
<i>З життя чужинного студентства</i>	28
<i>Бібліографія</i>	29
<i>Оголошення</i>	32

Помешкання Редакції та адміністрації:

Praha-Smíchov, Nádražní ul. č. 46.

Поштова адреса:

Praha, hlavní pošta, příhrádka č. 411, «Studentskýj
Visnyk».

Гроші посилати на адресу:

Praha, Živnostenská banka, «CESUS» («Stud. Visnyk»).

СТУДЕНСЬКИЙ ВІСНИК

(STUDENSKYJ VISNYK)

видає Центральний Союз Українського Студенства („ЦЕСУС“)

Річник V. Травень-Червень 1927. Прага.

Ч. 5-6.

Олекса Стефанович.

БОГДАНА СТРИЧАЮТЬ.

— «Ти Богом посланий, Богдане,
Розб'ють кайдани лихоліть.
Ніколи край не перестане
За Тебе Господа молити...»

— «Ти — Визволитель України
Із довголітньої біди.
З Тобою всюди ми полинем, —
Лише скажи, лише веди!..
З Тобою всюди будем мати
Вікторію у боротьбі..!
Ти — Український Імператор!
Осанна! Гльорія Тобі!»
Як море те, народні лави...
Всі «слави» — у одну злились.
І дзвонами золотоглаві
Позахлиналися — зайшлись.
Цвітуть прапори синьо-злоті
І малинові хоругви...
Святі правиці із кіотів
Благословляють як живі.
Грядеш до Лаври пресвятої
На білосніжному коні,
А за тобою — твої вої,
Орлята славної борні
Квітками путь тобі — дівчата...
Квітки, вінки — куди ні кинь...
І щоб на них не наступати,
Іде, танцюючи, твій кінь.
Грядеш... іллється в душу сила
Із тисяч душ, із тисяч віч...
Які могутні, дужі крила
З твоїх розкинулися пліч!
У голові твоїй заблисели,
Прогнавши мрій неясних дим,
Такі великі, горді мисли,
Що сам ти не повірив їм.

Вже не Москва і не Варшава,
Не за козацтво лише бій,
А Українська Держава
В уяві блиснула Твоїй.

Гуде, клекоче пишне свято
Літають білі голубі...
І сиплють соняшнє злато
Безкраї неба голубі.

Евген Маланюк.

В пазурах раціоналізму*).

(До трагедії Франка.)

І Шевченко і Франко народилися в одному столітті, але це не перешкодило їм бути в історії нашої культури найбільш яскраво вираженими протилежностями.

Головне, що кидається в вічі у Шевченка, як явища, — це спонтанність, вулканічність, винятковість його походження: в цвинтарній понурій тиші «великого льоху» миколаївської Росії — раптом вибухає несподіваний Везувій. Сила імперського-російського тиску тільки збільшила енергію глибинних підземних сил тієї нації, що її так, здавалось, міцно було поховано. І Шевченко вибухнув, як прояв цих стиснутих сил, як сума всіх національних напружень, як явище всієї соборної України.

Вибух виключає форму. Вулканічна лява клекоче і застигає безформно: ось що характеризує Шевченка, як форму.

Клекотіння буряного напруження, рокот грозового гніву, жар кривавої любові і пекло вогненної ненависти чудом прозрілого раба. З цвинтарного мороку «великого льоху» раптом з'явився вогняний, розкуйовджений, страшний демон національного інстинкту...

Дуже характерично, що моментом національного прозріння для Франка, гімназиста 2-ої, чи 3-ої класи був «Кобзар», подарований учителем Верхратським, «Кобзар», що був для юнака «книгою откровенія», як, зрештою, книгою откровенія є він для кожного Українця, незалежно від віку й становища.

Так ділають всі твори великого емоціонального напруження.

Передфранківська Галичина не була значним духово-національним розвитком. Навпаки, тодішня Галичина вражала змертвою затхлостю провінціального закутку і, хоч поява в цьому закуткові особистости такої міри, як Франко, була несподіваною, але вона не була чудом.

Хай закуток цей був провінцією, але він був провінцією всеж таки Західньої Європи, отже процеси європейської куль-

*) Читано на академії в травні г. 1927 в Подєбрадах.

тури, так чи инакше, хай мало помітно, хай ослаблено, але досягали і відбивалися в Галичині. З великими *труднощами* й муками син коваля Іван Франко осягав безперервної, *систематичної* освіти, але він *скінчив* і гімназію і університет.

Шлях Шевченка до освіти був значно труднішим, значно більш неприродним, — скільки ми не підкреслювали вагу його освіти одержаної в Академії Мистецтв, — ми не можемо заперечити тому, що Шевченкова освіта була несистематичною й недосконалою.

«Мужицтво» Шевченка, в тім вульгарнім розумінні, в яким воно було канонізовано і ворогами і своїми людьми, є непорозумінням і неправдою, але «мужицтво» Шевченка, як міцний матеріал його духа, як мажорна тональність його поезії, як могутний вираз його спонтанного зросту й органічної, кровної злученості з глибинами нації, — це є не тільки правдою, але й, може, найголовнішою цінністю, найбільшою національною благодаттю в його творчості.

Доктор Франко ніколи не був *музиком* в цім останнім сенсі цього слова, — як не був він, зрештою ним і по походженню (є підстави думати, що Франкова мати була зі шляхетського роду).

І коли Франко, в момент може найбільшого творчого надхнення сказав:

«Я син народа, що в гору йде
«Хоч був закутий в лях
«Я є — мужик — Пролог, не епілог —

то це не демагогічна фраза, а *пророцтво* про значіння основної, що обов'язок нації на себе взяла, — кляси, кляси селянства, з другого-ж боку це утвердження *молодости* нашого національного проблему, соціального *здоровля* української нації і могутності її потенціональних сил.

Ні, Франко, на жаль, не мав в собі, або мав дуже мало цього Шевченківського «мужицтва».*)

Кажу «на жаль», бо в цім власне і полягає трагедія Франка, як поета, як політика, і як особистості. Бо коли Шевченка, як явище і як особистість, не можна віднести до якогось одного століття, якоїсь окремої доби, то особистість Франка може бути сформульована точно: він був справжньою людиною ХІХ століття.

Коли Шевченка, мимо його досить своєрідного відношення до Бога і християнства, можна всеж таки віднести до людей *середньовіччя* — до людей готики, то Франка з його Файербаховською релігією матеріалізму, з «розумом владним без віри основ», з «ненавиджу тебе Беркуте», — треба віднести до людей аналітичного інтелекту *fin de siècle* 'я, до людей *барока*.**)

*) Такого роду «мужицтво» властиве небагатьом найвизначнішим геніям, що мали яскраво національний характер: Сократ, Лютер (типово «тверезий» розум німецького селянина) почасти — Толстой; це «мужицтво» — найцінніший елемент у Стефаніка Е. М.

***) Термін вперше вжитий при окресленні української психіки — проф. Д. Чижевським.

з його вибухово-вульканічною скупченістю може бути названий *вертикальним*, то справді тисячесильний по енергії, неосмеженого масштабу розум Франка, що охопив *всі* ділянки українського культурно-політичного життя, в цій своїй двохмірній ненаситимості, — може бути названий — *горизонтальним*.

Шевченко і Франко, може як ніхто інший, символізують собою два види розумів: Vernunft (в нашій мові не має дублікату) і Verstand («розмірк»), *сінтетичний і дискурсивний*. Певно, цей останній рід розуму мав на думці Франко, пишучи про «розум владний без віри основ» — розум «поміркований», статичний, неокрилений.

Ця властивість Франкової духової істоти перш за все знівечила в ньому *велитенського поета*. Не мав сумніву, що колиб весь зміст свій духовий, що уявляє, фігурально кажучи, цілу Академію Наук в одній людині, Франко мігби вогнем національної емоції розтопити і скерувати по вертикалі, — Українська Нація малаб не тільки явлення еквівалентно-другого Шевченка, а малаб щось значно потрібнішого історично, — (бо Шевченко — явище, власне, метаісторичне), малаб могутнього формувателя нашої психіки перед іспитом останньої революції. Ми малиб емоцію Шевченка, уняту в форми Франксового інтелекту. Ми малиб Шевченківську віру на основі «владного розуму» Франка і не малиб тієї прірви, що цей досі чорніє у нас між національною емоцією і національним інтелектом, і що, беру на себе сміливість сказати це, — символізує психольгічну незв'язаність між Східною і Західною Україною, беручи ці терміни не географічно а психольгічно.

Франко надто багато зробив в обсязі творення форми й *стилю української культури*, але «стиль» як казав один мудрець, це те місце речі, в яке поцілував її Бог.

Бога не хотів знати Франко майже ціле своє трудне й таке трагічне життя. Застерігаюся, — Бога не конфесіонального, не детермінованого яким будь культом, а того Бога-Духа, що вдихує в глину «дихання життя». Франко не-людськими зусиллями змагався *замінити* це дихання духа — диханням розуму, життя своє, істоту свою духову він різав на шматки для цього. Вся біографія його це, як він казав:

«Я боротись за правду готов
Рад за волю пролить свою кров,
Та з собою самим у війні
Не простояти довго мені.»

Вихований на ідеях свого віку, фанатично повіривши в єдино-спасенну універсальність, скажу так, матеріалістичного антропоморфізму тодішнього — зненавидів він всі інші ідеї з тією запеклістю і консеквентністю, на які була здібна його волева невичерпально-енергійна натура. Все що було *над*, *über*, він зідентифікував з ворогами, які стояли *над* лише фізично. Воюючи проти «панів» і «царів», він немилосердно нищив *Панськість і Цар-*

ственність у всьому. Він перечеисляє довго за що він ненавидить Беркута, але в кінці вірша він додав найстрашніший закид:

«Ненавиджу тебе за те, що
ти є — цар.»

Великий інтелект неміг збагнути тієї простої істини, що її збагнув великий національний інстинкт Шевченка:

«Дрібніють люде на землі
Ростуть і б'єтьс'я царі, —

формула, що зівсім не перечила царствености, як волі до вищого.

Чи відчував Франко свою трагедію? Безперечно! Чим далі він відходив від ідей свого віку, чим далі заглиблювався він у глибини українського проблему, тим частіш бачимо у Франка страшні напади сумніву.

«Байдужісенько мені тепер
«До всіх ваших б'єслів і турбот,
«До всіх ваших боїв і гризот,
«Всі ідеї ваші, весь народ,
«Поступ, слава, що мені тепер, —
«Я умер!

— читавмо ми в «Зівялім листю». Ці-ж ноти зневіри й сумніву похмуро згучать майже через цілу поему «Мойсей». Один з героїв його досить автобіографічної повісти каже: «А може всі ті наші думки, наші змагання, наші бої — може все те тільки одна велика помилка, яких тисячі прошуміли досі, мов густі вітри, над чоловіцтвом?..

Може ми будуємо дорогу поза шляхом? Може найблище покоління піде зовсім не туди?..»

Він не помилився. Як поет, він не міг не відчувати чугунних кроків нашої доби, що мов статуя Командора, наближалася в початку ХХ століття, доби, яка так нещадно зруйнувала гуманітаристичні й матеріялістичні лаштунки, доба, що так жорстоко обнажила перед нами механіку історичного процесу, в якій, як і завше головними чинниками, прийшли залізо і кров.

І може, іменно, як поет, Франко на схилі свого життя, майже в обличчю того страшного, що насувалося на нас, з великим болем і пізнім жалем, але розірвав з минулим.

1906-го року, видаючи листи Драгоманова, пише Франко в передмові: «Тільки тепер, прочитуючи їх в цілости, я зрозумів, як мало ті листи дали мені для розвитку мого світогляду, а зате як багато важкої муки вони причинили мені».

Ще виразнійш і гострійш говорить він в статті про Драгоманова в ЛНВістнику р. 1906.

Цей, за виразом академіка Єфремова «запізнений бунт проти Драгоманова» для багатьох сучасників Франка був незрозумілим, дивним і вони хотіли і хочуть пояснити його лише недугою Франка.

Недуга у Франка була психічного порядку, а такі недуги дуже індивідуальні і не так прості, як здавалося-б.

Я навмисне не поминав досі імени Драгоманова, щоб не було це поминання «всеус», тим більш, що в наших умовах ідейна ревізія Драгоманівщини неодмінно мусить набирати і вже набирає рис вульгаризації.

Я лише зупинююся на однім деталі біографії Франка, що мені оповів його Е. Чикаленко.

1908-го року Франко, вже частково спаралізований приїхав до Києва і зупинився у Євгена Чикаленка. Франко не міг володіти руками. Кормили його з ложечки і одягали як дитину. І от одного ранку, проснувшись, Франко починає дуже схвилювано із тією перекональністю, яка властива психічно недужим, оповідати, що, мовляв, до нього в ночі приходив Драгоманів і, *дротом скручуючи йому руки*, не дав йому працювати.

Мені аж страшно стало від символічності цього випадку. Та це не був випадок, бо пізнійш, в споминах Ніковського про перебування Франка в Одесі (тогож таки року) прочитав я теж саме. Так само до Франка, навіть в день, являвся Драгоманів і скручував йому руки...

Не будучи психіатром, не маю права робити тверджень, але хай це буде гіпотезою цієї хоч і хоробливої, та власне ще більш тому характеристичної *idée fixe*. Драгоманів, як особа, тут безперечно не грає великої ролі, але Драгоманів як символ, в уяві недужого Франка, втілював в собі той сухий раціоналізм, ту камінну вязницю «владного розуму», той інтелектуальний полон, що душив і нівечив Франка-поета, Франка-людину темпераменту, палання і емоції.

І коли прийшла до Франка недуга і мозок смеркся, ослабів інтелектуальний полон, — може іменно тоді звільнився його покалічений раціоналізм *дух*, освободилося його емоціональне підсвідоме і проявилось в тій формі що була можлива в його недужому стані. Яка потрясаюча своєю жахливістю картина.

Ціле життя Франко тримав в собі на ланцюгах розуму свій велитенський поетичний дар, мов скованого Прометей. Деґжав він дух свій пазурями раціоналізму, щоб на кінці життєвого шляху в мороці божевілля, при блискавці безумного здогаду, зрозуміти на самім собі, що Дух — *істнує*, не лише поґуч, а може, як на його страшнім досвіді, навіть *всулеч* розумові, що розум — смертний, історичний і обмежений, — Дух-же — вічний, надісторичний і безмежний, бо Дух ісходить від вічного і безмежного Бога «як світло від світла».

Р. Н.

Національні інженери.

Революція 1917 року розтрощила імперію Романових. Відгомін цієї революції відбився і по всій Європі. У вирі відбувшися по великій війні і революції подій, повстали нові національні

держави, — цілий шерех поневолених до цієї пори народів встає на власні ноги, починає жити власним життям.

І у нас, українців, були найкращі перспективи до утворення української незалежної Держави. Але не судилося...

Купка московських большевиків не тільки запанувала над російським народом, а зуміла приборкати всі повстання майже сорока мільйонної маси української і, зрештою, — запанувала та й править зараз Україною.

Чому-ж такий трагічний фінал стався з нашою українською державою? Нарід наш поганий такий, чи може наші національні провідники не любили і не хотіли тої України?

Ні, нарід не гірший, ніж чеський чи польський, — і провідники наші хотіли тої Держави Української, та вся біда, поперше, в тому, що наших провідників було мало на сорока мільйонову масу, а, по-друге, — вони були не підготовлені до керування державного корабля і, по-третє, — нашим провідникам бракувало отого національного українського елемента, якого грубо будемо звати фахівцями.

Все, куди оком не кинь: промисловість, торг, освіта, церква, штука і т. п. — все обезжене росіянами, всюди «Русью пахло».

Не те було у чехів і поляків: вони в 1917 році у всіх ділянках життя на своїх землях мали вже своїх людей, оцих національних фахівців. От тому, чехам і полякам вдалося свої незалежні держави не тільки зорганізувати, а й закріпити на сьогодні.

Так, відсутність українських фахівців, національно-освіченої інтелігенції, що могла-би, по збудуванню держави, зараз-же у всіх ділянках державного і громадського життя, стати до праці, заступити за вартатами чужинця-зайду, — оце одна із головних причин нашої поразки.

Нарід, сорока мільйонна стихія, — чисто українська, але й тільки. Наверху, крім невеликої купки «старих» українців, що їх можна нарахувати лише кілька десятків, та більшої числом, але непевної, хитаючоїся групи «мартовських» українців, — вся решта — зросійщених малоросів, або чистокровних руських, що саботують, вставляють палки в колеса, сидять й мріють про відбудову «єдиної і неделімої». І в їх руках нерв життя країни, промисловість, господарство взагалі. Вони посідають міста, щ) лише по назві і географічному положенню є українськими. Це було зло, що грізніше випало для нової держави, ніж всі ті зовнішні вороги, що оточували її зі всіх кордонів.

За поразкою, за невдачею в утворенню самостійної держави прийшла еміграція. І як завше після поразки, зрозуміли провідники української еміграції, одну з причин невдач. Поставлено було чергове завдання: *використати час на еміграції для підготовки кадрів своїх фахівців, для збільшення української фахової інтелігенції*, для придбання головним чином, високошкільської освіти тими молодими українськими силами, що в більшості своїй, — з урядом або з військом примушені були залишити рідну територію і піти на Голгофу еміграції.

І от заходами організованої української еміграції в Ч.С.Р. і за щирою братською допомогою чеського народу повстала українська фахова школа.

Ця фахова школа повстала в найбільш згуртованому осередку української еміграції в Чехословаччині під назвою «Українська Господарська Академія» з місцем осідку в Подебрадах.

Завданням цієї школи було підготувати для України вчених агрономів, лісовиків, економістів, кооператорів, статистиків, меліораторів, гідротехників та технологів. Відповідно цьому завданню мала Академія три факультети:

1. Агрономично-лісовий з відділами:
  - а) агрономичним та
  - б) лісовим.
2. Економічно-кооперативний з відділами:
  - а) економічним,
  - б) кооперативним,
  - в) статистичним та
3. Інженерний з відділами:
  - а) гідротехнічним і
  - б) хемічно-технологічним.

Економічний відділ економічно-кооперативного факультету в свою чергу поділяється на підвідділи: банківський, консульський, місцевого самоврядування та промисловий.

Отже, як бачимо, факультети, відділи і підвідділи якраз такі утворені, де сама назва говорить про ту чи іншу наукову спеціалізацію, яка близько стосується до умов і потреб української землі і українського народу.

Не секрет-же ні для кого, що перед війною на Україні агрономів з високою освітою, свідомих українців, не так багато було, ну а про українців-гідротехників та меліораторів, директорів банків та фабрик, або діяча самоуправи — вже й говорити нічого.

Навіть в кооперації хоч було й багато людей українських з високою освітою (це між иншим єдина галузь за російських часів, де українці зуміли успішно провадити працю), але ця їх освіта була не спеціально-кооперативна, це в більшості були, або фільольоги по освіті, або природники і тільки а для того, що їх із-за українства не приймали на посади учительські, або, хоч і давали ці посади, то десь за межами України, — вони свій учительський мундір замінили на кооперативний піджак і стали кооператорами.

З 28. квітня 1922 року минуло вже 5 років, як Академія почала своє існування. За цей час Академія не тільки оправдала свої предначертані завдання, а й має велике визначення та добру опінію серед вчених цілого світу та державних чиновників, доказом чого є, наприклад:

а) надання наукової стипендії Рокфелерівського фонду одному з професорів Академії, яку дістав по виборі Професорської Ради

Академії професор В. Тимошенко; б) ряд відзначень, одержаних Академією, а саме: 1) почесний диплом міністерства Хліборобства Ч.С.Р. за шкільні експонати на виставці в Празі в 1924 році, 2) диплом, відзначення Чехословацької Хліборобської Ради за праці студентів на господарській виставці в Празі року 1923, 3) велика державна бронзова медаль за експонати на господарській виставці в Празі року 1926 і багато інших нагород. Рівно ж Академія не стояла ізольована від наукових установ світових, а увійшла через Український Академічний Комітет в число членів Міжнародного Інституту Інтелектуальної Співпраці при Лізі Націй і тим самим стала рівноправним членом всесвітньої наукової родини.

В році 1922. перше засідання професорської ради складалося з семи осіб, а на сьогодні персонал педагогічний Академії має 90 осіб.

Не будемо називати лекторського персоналу Академії поіменно українців, бо вони напевно всі відомі українському громадянству, але дозволимо собі назвати тих професорів чеських шкіл та фаховців, які викладають в Академії:

1. Професор др. інж. Граський Ян — водно-санітарна техніка. 2. Професор др., інж. Кукач Рудольф — будівельна механіка; залізобетон. 3. Професор др., інж. Стокласа Юлій — агрохемія; нові ідеї в агро-хемії. 4. Професор др., інж. Цісаж Губерт — виробництво шкіри. 5. Доктор, інж. Єджик Теодор — використання водної енергії. 6. Професор, інж. Кайслер Войтех — закріплення диких потоків; огороження биетрин. 7. Професор, доктор Кашпарек Теодор — дрібні галузі зоотехніки. 8. Приват-доцент, доктор, інж. Шевчик Вілібальд — лісова справа; оцінка лісу, лісовлаштування. 9. Приват-доцент, доктор, інж. Нехлеба Алоіз — охорона лісу. 10. Приват-доцент, доктор, інж. Гесель Володимир — ґрунтознавство. 11. Професор, доктор Байер Август — промислові сировини. 12. Лектор (прокуріста банку легіонерів в Празі) Шпічка Франтішек — організація банків, техніка банкової справи, біржа й торгівля цінними паперами, контролю банків. 13. Інженер (рада) Клір — муніципальні електричні підприємства. 14. Приват-доцент Чехрак Циріл — статистика торгу і цін. 15. Завідуючий школою в Подебрадах — Кратохвіль Роберт — чеська мова. 16. Доцент, доктор Кецлік Томаш — газопостачання. 17. Інженер Сніжек — водопостачання. 18. Інженер Зіка — каналізація. 19. Доктор Пав — бойні та ятки. 20. Доктор Мошелес — економічна географія Чехословаччини.

Притягнення наукових сил чеських вимагалось тим, що власних своїх сил бракувало для обсаження всіх катедр і дисциплін, з другого боку воно свідчить про серйозне відношення до справи керуючих чинників Академії і таке-ж відношення до Академії, як до школи з боку тих професорів і доцентів, що читали в ній свої лекції.

До цього часу Академія встигла зробити п'ять прийомів студентів. Студенти першого прийому вже закінчили в цьому

році Академію, з котрих 159 чоловік встигли вже захистити свої дипломні праці та проєкти, одержавши звання інженера.

Коли брати окремо по кожному фаху, то маємо вже зараз своїх національних інженерів, так:

1) агрономів — 28, 2) лісовиків — 34, 3) технологів — 18
4) гідротехників — 25, 5) банківців — 7, 6) промисловців — 16,
7) місцевого самоврядування — 10, 8) статистиків — 8, 9) кооператорів — 13.

Хіба це не придбання, що вже майже на кожну українську губернію маємо більш, як по три чоловіка агрономів і лісовиків, або 15 фахових промисловців. Це дав перший випуск Академії, а за ним ідуть ще чотири прийоми студентів, що зроблені в 1923—1926 роках.

Велике національне діло започатковано і його треба продовжувати. Треба творити власну наукову інституцію, треба піклувати українські високошкільські традиції, треба давати освіту в українсько-національному дусі українській молоді, треба, нарешті, заповняти ту прогалину в нашому державному будівництві, поповнювати шерехи нашої фахової інтелігенції.

Чи існуватиме й далі Академія? Потрібно, що-б існувала, — але це цілком залежить від нашого українського громадянства, що живе зараз під Польщею на українських землях. Буде воно посилати своїх дітей на студії до Академії, то спричиниться до існування Академії так довго в Чехії, аж поки не буде можливим її перенести на Україну.

Але не будемо ставити свої питання, розв'язання яких належить до майбутнього, тим більше, що квестія дальнішого існування Академії, місця й осідку і поповнення її новими кадрами студентів, — це квестія, що вимагала-би спеціальної дискусії. Ми поки-що на сьогодні констатуємо, що ті п'ять прийомів, які вже зробила Академія за п'ять років, дадуть українському народу півтисячі інженерів різних фахів.

Це для нас, українців велике й цінне придбання.

Та двадцять — тридцять років тому назад ми на всю Україну мали тільки тридцять—сорок свідомих українських інтелігентів, а тут пів-тисячі не тільки українців-інтелігентів, а ще до того інженерів, організаторів української промисловости, українських банків, будівничих електрарень, працівників в самоуправі, в кооперації, лісників, агрономів і т. п.

Мусимо бути горді і певні в тому, що що-б там не було, але нам в відповідний час вагонами москалів-фахівців не треба буде везти з Москви для організації української держави.

Та на цьому не можна вже зовсім заспокоїтись, що Академія дасть нам 500 українських інженерів. Може статися так, що з цих 500 українських інженерів Україна не матиме ніякої користі і статись це може дуже легко й скоро.

Всі ці наші теперішні вже інженери, і потім наступні, зараз мають підготовку і знання тільки теоретично. А всім відомо, що освіта та ще чисто спеціальна, без практики нічого не є варта

для інженера. Досконалий інженер й організатор буде тільки тоді, коли він своє знання прикладе не раз практично і то ще за вказівками і під доглядом добрих і знаючих очей: директора, шефа, управляючого і т. п.

Само собою є вже сьогодні необхідність влаштування наших закінчивших інженерів і тих, що скоро закінчать, на місці, де-б вони це своє знання теоретичне доповнили практично

Мимоволі повстає питання, а де?

Відповідь може бути одна: на Волині, в Галичині і Підкарпаттю. Словом, там, де живе українська людність. Набуття практичного знання на цих землях було-б найкращим для будучої, вже самостійної і відповідальної, праці в майбутній українській державі.

Отже, українські політичні і громадські чинники мусять постаратися про приміщення наших інженерів, хоч на невеликі посади по різних установах: торговельних, фінансових, самоуправі і т. п. Галичини, Волині, Холмщини і т. д.

В цьому напрямі Український Центральний Комітет у Варшаві багато робить і йому вдалося все-ж таки на сьогодні достати дозвіл на візд до Польщі і влаштувати на посади, і то досить добрі посади:

1) лісовиків — 13, 2) агрономів — 6, 3) технологів — 2, 4) гідротехників — 6, 5) економістів та кооператорів — 8. Разом — 35 чоловік відіхало до Польщі і влаштувалися, дякуючи Українському Центральному Комітетові.

Останні чоловік 20 вже своїми силами якось дістали собі роботу, а то: 1) до Канади відіхало 5 агрономів, 2) до Люксембурга гідротехників — 2, лісовиків — 1 і технологів — 3. Де-кілька економістів та кооператорів відіхало до Бразилії. Кілька чоловіків улаштувалося в самій Чехії і на Підкарпаттю. Останні-ж ходять на що-денну працю (на будівлю), поки літо і чекають, що їм теж вдасться дістати посади і відіхати на Волинь.

Таким чином, із числа випущених Академією пристроїлося по фаху і на рідному терені не так вже багато. Можливо, що цифри, які ми тут подаємо, не зовсім точні — про де-кого нема певних даних, де й як він улаштувався. Але картина загальна від цього не зміниться. Надто мало тих, хто поніє своє знання і свій набутий фах на служення рідному народові. Звідеи висновки.

Значить, ще не все зроблено. Стреміти треба, що-б жадна одиниця не пропала даром для української справи. Що-б ці зусилля, які затратили і отці молоді інженери, і ціла українська еміграція принесли користь нашому народові. А це буде тоді, коли люде працюватимуть і по своєму фахові і на рідній землі. Тут велике завдання стоїть і ще стоятиме довго перед українським суспільством, перед українськими громадськими і політичними діячами (говоримо лише і про суспільство і про діячів Західньої України і еміграції, ті, що тепер по ту сторону Збруча, — нам зараз в цій справі допомогти, на-жаль, не можуть, — поки їх давитиме чобіт окупанта).

Завдання: дати відповідну працю молодим українським фахівцям. Це завдання вже переростає рамки завдань, що їх ставити може Центральня українського студентства. Тут ходить вже не про студенські справи, а про справи громадської і до того загально національної ваги. Це-ж один із етапів боротьби, це один із способів війни за визволення.

Інтервенція Цесуса в міжнародніх студентських колах, не може мати потрібного ефекту, бо студентству інших країн ці питання чужі і незрозумілі. Правда, нам відомо, що Управа Цесуса, в особі своєї делегації на сьогорічні міжнародні студенські З'їзди — має порушити це питання. Побажаємо їй успіху, — але рішачим фактором все-ж бути має наше суспільство, на Західній Україні і наші громадські й політичні чинники. За ними слово, за ними дія.

Е. Чикаленко.

Др. Модест Левицький.

(З нагоди 30 ліття його письменництва та відїзду з Подєбрад.)

Вчора випроварила Подєбрадська українська еміграційна кольонія Академічного лікаря та лектора української мови, Др. Модеста Пилиповича Левицького, в м. Луцьк на Волині, де він дістав посаду учителя української мови в тамошній гімназії.

Випроварили ми не просто собі академічного лікаря та лектора, яких тут лишилося десятки, а людину, що проорала на українській ниві таку глибоку борозну, що її не зарівняє час і яка виразно зазначиться в історії національного відродження української нації.

Рівно 30 років тому, тоб-то 1897 року М. П. бувши ще молодим лікарем, заняв посаду між-повітового лікаря в м. Окні, на границі Поділля та Херсонщини. З того часу життя М. П. протікало, можна сказати, на моїх очах аж до вчорашнього дня. Приїхав він тоді до нас в степи вже свідомим українцем; свідомість та пробудилася в ньому, як він оповідав, під впливом родини Косачів — Олени Пчілки та її небіжчиків дітей — М. Обачного та Лесі Українки, коли він лікарював в Ковлі, коло їхнього маєтку; а переїхав він з багнистої Волині на наші сухі степи за ради своєї хворої на туберкульоз дружини. В Окні він скоро придбав собі славу сердечного, всім приступного лікаря, а після одного випадку слава про нього розійшлася і по-за його участком. Якось люди, їдучи з Окнянського базару, надибали на дорозі напівмертвого пастушка, якому бугай розпоров живота і випустив кишки. Один жалієтливий дядько зібрав ті кишки з порохом та сміттям і привіз хлопця помірати до лікарні. М. П. пообмивав, продезинфекціонував ті кишки, повкладав їх на місце і пильним доглядом вилікував його. З того часу хлопець той, показуючи людям шрам на животі, став живою ходячою реклямою для чудодійного лікаря. Селяне казали про нього: «Оце лікар,

так, лікар, не те-що інші наче поденщики; його посеред ночі збуди до хворого, то він і не скривиться, а з охотою, наче на весілля їде до хворого і в дощ і в заверюху!» Оцю готовість допомагати людям М. П. зберіг до старості; і тут в Подєбрадах оповідають, що коли одного разу його покликали до хворого студента і забули відімкнути йому хвіртку і він не міг достукатися, то М. П. замість того, щоб плюнути й піти собі до дому, при всій своїй немошности переліз через паркан, а таки добився до хворого. І тут як і на земській службі, він не брав з хворих гонорару і водила ним не жадоба грошей, а бажання допомогти людині.

Але М. П. не був вузьким спеціалістом, він завжди був українським громадянином більшим за лікаря. Оселившись в Окні, він організував з місцевої інтелігенції та селян український аматорський театральний гурток, читав селянам публичні лекції по гігієні на українській мові і тим підіймав у них повагу до своєї мужицької уполідованої мови і тим лікував і їхню пригнічену психіку. Місцева адміністрація та чорносстенці ворожно дивились на його «мазепинську» діяльність, але нічого не могли вдіяти, бо до М. П-ча з великою повагою та з подякою ставився його пацієнт, гофмайстер царського двора, князь Гагарин, що завжди літував в своєму окнянському маєтку. Тут-же в Окні М. П. написав перші свої талановиті оповідання, повні любови до пригніченого селянства та жидівської бідноти. Бувши талановитим музиком, він тоді-ж склав зо скілька милих композицій на слова Руданського та Лесі Українки, які згодом залюбки виконувались на аматорських концертах по Україні. Але через скілька років урвалася діяльність М. П. в Окні, бо протестуючи проти чорносотенства нової Земської Управи, він разом з іншими земськими службовцями покинув Окну і переїхав на посадку земського лікаря в Боярку, коло Києва.

Тут він захопився впорядкуванням нової лікарні і незабаром придбав собі таку-ж славу, як і в Окні, тим більше, що на складні операції, на його запросини, до нього охоче приїздили з Києва спеціалісти. Нераз оперував у нього в лікарні і тепер всесильний в емігрантських справах в ЧС. Р. Др. Гірса. Отже надміру скромний М. П. постіснявся відновити на еміграції своє знайомство з такою високою особою, щоб Гірса не подумав, що він дбає про свої особисті інтереси. Живучи в Боярці М. П. віддався українській громадянській справі ще більше, як лікарській. Він увійшов в таємну Всеукраїнську Організацію і, ставши членом Ради тої організації, був одним з найдіяльніших членів її, охоче даючи квартиру свою для зборів Ради організації і для зїздів, на які зїздилося і по 50 чоловіка. А коли після революції 1905 року настала можливість видавати щоденну українську газету, то М. П. став одним з найциріщих її співробітників: він писав статті на поточні теми та оповідання; володіючи чужими мовами зробив переклади найінтересніших світових творів, як «Історія одного селянина» Еркмана-Шатрієна — з французької мови та «Спартак» Джіонавіолі — з італійської і придбав собі широку

популярність серед народу своїми фейлетонами в «Раді», що вийшли в скільках виданнях окремою книжечкою під псевдонімом Макогоненка; при чім треба завважити, що за свою величезну працю в газеті він не взяв ані копійки гонорару.

Київське Губ. Земство, зважаючи на виняткову лікарську працю М. П. в Боярці, запропонувало йому посаду директора Земської Фельшерської Школи в Києві, і М. П. з захопленням взявся за виховання сотень селянських хлопців, з яких пізніше де-які поставали видатними українськими діячами. Діяльність М. П. у фельшерській школі, співробітництво в українській газеті, організаторська праця в Українській Демократично-Радикальній партії та у видавництві «Час», а особливо його гаряча участь у висорах до перших двох державних Дум, звернули на нього увагу київських чорносотенців і вони почали шукати приключки аби втоштити його, або хоч позбутися з Києва цього видатного мазепинця і нарешті досягли свого. Одного разу, коли він увійшов до класу фельшерської школи і поглянув на образ, то побачив, що замість матері божої з рямців виглядав малюнок свині. Чи цю свиню підклали М. П-чу провокатори чорносотенці, чи просто зойтошні хлопці, так і досі не виявилось, але чорносотенець піп, замість того, щоб вигабзувати учнів-шибеників за їхній безглуздний вчинок, або довести до відома директора, чи педагогічної ради школи, не сказавши нікому й словечка, побіг до архирея, тай — до митрополита, а той — до губернатора, і в результаті М. П-ча викинули в 24 години, без права займати яку-небудь посаду в Київському окрузі. Через приятеля свого М. П. одержав незабаром посаду залізничного лікаря у Радзивиліві, і з тяжким серцем покинув Київ аж до революції 1917 року, на великий жаль київських українців та учнів фельшерської школи і на радість чорносотенців. В Радзивиліві, як і скрізь де проживав він, М. П. віддався всією душею, як лікарський так і українській громадській справі. Він через якийсь час організував з залізничників таємну українську громадку, яка увійшовши в склад Всеукраїнської організації, що тоді вже прийняла назву «Товариства Українських Поступовців» (ТУП), акуратно виплачувала членські внески, завжди посилала свого делегата на таємні зїзди організації і занялася транспортом з Галичини, недозволених в Росії, українських книжок. Але чорносотенці і тут не покинули М. П-ча. Вони надрукували в популярній чорносотенській газеті «Новое Время» допис, в якому сказано було, що в Радзивиліві оселився австрійський агент, залізничний лікар, що агітує за приєднанням України до Австрії. Хоч призвища М. П-ча не названо було в тім допису, але з Петербургу незабаром прийшло розпорядження звільнити його з посади. Видно, що тайно переведене слідство не підтвердило того обвинувачення, бо инакше уряд віддавби М. П-ча під суд за державну зраду, або заславби його адміністративно на Сибір, але уряд вважав своїм обовязком догоджати чорносотенцям і тому звільнив М. П-ча з Радзилова, не заборонивши йому служити взагалі на залізниці. Старший

залізничний лікар, що високо оцінював працю М. П., дав йому посаду залізничного лікаря далеко від границі — в Білій Церкві, де він і прослужив до революції 1917 року. Ставши за української влади керуючим санітарією всіх залізниць на Україні, М. П. своїм звичаєм, захопився лікуванням не тільки тіла а й душі залізничників: він цілком віддався справі українізації залізничного апарату та організації продажу українських книжок по залізничних кіосках, сам привізни зі Львова цілий вагон українських закордонних книжок, на суму коло ста тисяч карбованців. Підчас другої московської навали на Україну, коли Директорія, щоб врятувати українську інтелігенцію організувала скрізь закордоном численні посольства, М. П. ратуючи від смерти свою туберкульозну дружину, прийняв посаду радника посольства в Греції. З того часу аж до мого переїзду до Подєбрад, тоб-то в 1919 до 1925 року я не бачився з М. П., але через людей та з його листів до мене знав, що коли за браком фондів скасовано було грецьке посольство та вмерла йому дружина, він переїхав до Польщі. Там він один час працював, яко міністер здоровля в уряді УНР; як голова українського Червоного Хреста допомагав всіма силами й засобами нашим воякам по таборах; як один з найкращих знавців української мови, читав по таборах лекції української мови, славши популярну граматику української мови; нарешті завідував українською санаторією в Закопанім, де вболівав душею над хворою на туберкульозу молоддю нашою.

А коли знов таки за недостаткою грошей скасовано було ту санаторію, М. П. взяв посаду лікаря та лектора української мови в Подєбрадській Академії, де й працював не за страх, а за совість рівно пять років до повного виснаження своїх сил. Але й до старости у нього зосталася віра у відродження української нації і безмежна відданість їй; зосталася і колишня запопадливість до праці для неї. Не було й найдрібнішої справи для неї, якої М. П. зрікся-б за баракком часу і сил, коли за неї не могли або не хотіли братися інші для неї він головував у відновленій, колись ним заснованій Радикально-Демократичній партії був головою Комітету по вшанованню пам'яті С. В. Петлюри, головою допомогового студенського Комітету, головою благодійного Комітету, учителем в українській гімназії, для неї він був навіть і листоношою, що розносив «Тризуба» по Подєбрадах...

Випровадили ми Модеста Пилиповича не на відпочинок, а знов на тяжку лікарську працю, на слідування над школярськими сшитками т. и. і не виключено, що ці школярі, або хтось інший не підвезе йому і там свині, як це зробили колись учні фельшерської школи, які його безмежно любили, як взагалі любила його молодь скрізь, де він мав з нею діло.

Майже вся наша колонія зібралася на Подєбрадським двірці випроводити дорогого Модеста Пилиповича і від щирого серця

бажала йому здоров'я та сил і висловлювала надію побачитися з ним незабаром на своїй землі.

До видання першого збірника Черемшининих новель „КАРБИ“.

(Спомини редактора).

В «Літературно-Науковому Віснику», у книжці за липень-серпень 1927 р., поміщено коротку автобіографію Марка Черемшини, й у цьому творі п. з. «Моя автобіографія» читаємо, між иншим, на стр. 203, ось що про першу його збірку творів (й останню за життя письменника на Заходні України): «Прихильно теж відносився до мене проф. Грушевський після видання моїх новель під заголовком «Карби» через проф. Сімовича». І більш нічого. А тимчасом воно, може, й цікаво сучасному поколінню, як склалася ця дуже гарна збірка. Так нехай воно й довідається про це з цих кількох рядків, що їх я пишу замість статті, чи споминів про великого майстра Гуцульщини...

Це було рівно чверть століття тому назад та ще з гаком. Я був тоді на другому році (курсі) філософічного факультету в Чернівцях, і в студенькому житті брав жваву участь, стоячи на чолі недавно-що заснованого студенького товариства «Молода Україна». Наша Громада гуртувала в собі радикальне студентство, що між инчим воювало «зі старими». Може, та боротьба з історичної перспективи видалася б тепер трохи смішною, може, й досягнення її тоді були не такі, як нам здавалося, але ж ми воювали... Один певний здобуток тієї боротьби вже тоді був ясний: ми спопуляризували на Буковині нашу національну назву «українець», «український», якої ми вживали *вперто* (за це нам і статuti заборонювано декілька разів, що в них ми додержувалися цієї назви), а далі — ми приневолили ту частину молоді, що з нею ми боролися, як із консервативною, до роботи, до конкуренційної з нами роботи. Що ж до «старих», то ми навчили їх дивитися на молодь трохи инакше, як вони дивилися на неї досі, а це, розуміється, заважило на пізнішому розвитку студенького життя, коли вже й «Молодої України» не стало, й коли понароджувалися нові й нові студенькі організації, з ріжними гаслами та ріжними розуміннями студенького життя... Та все це тепер мов сон, бо ж усі студенькі наші організації позмітала сучасна влада на Буковині.

Але тоді, перед 26 роками, між «консервативним» «Союзом» та «поступовою», як ми себе скрізь називали, «Молодою Україною» («Союз» мав за собою 25 років існування й симпатії «старих», «Молода Україна» що тільки недавно народилася й мала між старим поколінням дуже мало прихильників) кипіла велика конкуренційна боротьба: хто більше виявить діяльності, котре

Товариство зможе виявити більше *поважної* роботи не тільки — влаштувати гарні вечорниці з танцями, а щодо нас, то ця робота мала б була бути така, що приневоляла б «старих» — поважних сил, зробити не міг би. Коли, на пр., «Союз» міг іще влаштувати недільні популярно-наукові сходи для міщан, при допомозі «старих» (на цих сходинах бувала все повнісінька саля людей) — то до «літератури» йому було далеко, бо ж ніхто, мовляв, «із них пером не володів»...

*
* *

В нашому товаристві більша половина членів дуже цікавилася українським та всесвітнім письменством, де вкого був таки великий журналістичний талант (н. пр., покійний др. Микола Левицький, званий популярно «Кунь», що помер у Йозефові 1922 р.), а то просто жилка до письменства, й тим то в нас зародилася думка про своє власне видавництво. Всі ми були бідні, а проте кожний склав якийсь «пай», десь у др-а Льва Когута (адвокат у Чернівцях) найшлося призбираних із «годин» (лекцій) трохи грошей (сам він дуже бідував, але ж умів якось призбирувати зароблені важко за «години» — грошенята) і з 100 кор. капіталу ми почали «Видавництво академічного товариства «Молода Україна» в Чернівцях» — під моєю редакцією. Зпершу ми думали — видати в українському перекладі твори тих великих українців, що по-українському не писали (Гоголь, Короленко, Потапенко...), видали навіть першим числом «Ревізора» Гоголя в моєму перекладі, але ж із часом програма в нас змінилася, не стало перекладчиків, не стало грошей і доводилося видавати, що було можна. Видання коштували нас розмірно небагато. Річ у тому, що я й покійний др. Микола Левицький працювали тоді при «Буковині», могли друкувати в фейлетонах те, що, на наш погляд, могло бути цікаве для читача цієї газети й опісля робили з цих фейлетонів одбитки. Такою відбиткою вийшов і «Ревізор», що почався був друкувати ще 1900 р., і «Сільська вчителька» (ч. 2) якогось Яблочкова, що її нібито з російського, а насправжки — з польського журналу «Крутыка», переклав Антін Крушельницький, що в березні 1901 р. прийшов на наше місце до редакції «Буковини», такою відбиткою з «Буковини» вийшли влітку 1901 й «Карби» — новелі із гуцульського життя «Івана (обов'язково «Івана», бо так тільки казав себе писати небіжчик Черемшина) Семенюка», як ч. 3 нашого видавництва.

*
* *

Власне, хто такий «Черемшина», ми довго не знали. Його новелі, що появлялися в «Літературно-Науковому Віснику» та в «Громадському Голосі», звернули були на себе увагу не тільки молоді, але взагалі всіх, що цікавилися новинами нашого пись-

менства. Я собі пригадую, що в липні, чи серпні 1900 р. в домі о. Ємануїла Лисинецького в гуцульському селі Космачі, де я тоді пробував, зав'язалася була дуже цікава дискусія з приводу таких новель Черемшини: «Злодія зловили», «Св. Николай у гарті» та «Основини», та що шешорський пан-отець Рогожинський дуже ними захоплювався. Власне, «Черемшину» відкрив для нас покійний уже тепер, колишній товариш Семанюка з коломийської гімназії і наш товариш із «Молодої України» Володимир Войнаровський, званий у нас популярно «Дзярком». Коли в «Редакційному Комітеті» (зложеному з мене та Когути) вирішено видати збірку Семанюкових новель, то власне Войнаровський вивідався адресу автора, написав перший лист до нього й поручив мене як редактора майбутньої його збірки. Так і почалося моє листування з Семанюком, наскільки собі пригадую з початком 1901 р. (все воно, само по собі, дуже цікаве, загинуло на початку світової війни).

З перших листів я довідався, що Семанюк має, крім того, що друковалося вже по часописях та журналах, багато дечого готового, але ж молодий автор чогось вагався все давати до друку, мовляв, не оброблено, хто зна, чи воно що варта, і треба було таки добре переконувати, щоб, нарешті, він ізгодився та прислав рукопис. І таксамо довго треба було доказувати, що, властиво, ховатися під псевдонімом зі скромності нема чого, що його оповідання роблять велике вражіння, що автор себе не доцінює й т. д. Правда «Черемшиною» він так і залишився в «Буковині», але ж на відбитці поставлено в заголовку й його справжнє ім'я (просто ще й тому, щоб задовольнити цікавих людей, що хотіли знати, хто такий «Черемшина») побіч псевдоніму. Упорядкування збірки належить авторові самому, в редакційних справах Черемшина поклався цілком на мене, дозволяючи не тільки робити примітки, а й виправляти мову (цього я не важився робити) та правопис. Узагалі між автором і редактором за цілий час друку ніяких непорозумінь не було. Один раз тільки, як покійний побачив, що в «Буковині» після оповідання «Бабин хід» появилися зараз «Основини» та «Більмо», а не надруковано «Зведениці», він написав до мене дуже гострий лист із протестом проти непоміщення «Зведениці» та ще з загрозою, що не дозволить на дальший друк своїх новель, коли б із яких «моралізаторських» причин ця новеля не ввійшла в збірку. Справа ця мала ось як. Тодішньому шефові «Буковини» інсп. Омелянові Поповичеві не подобалася через щось ця перлина — новеля (я вважаю, що це чи не найкраща річ у цій збірці; таксамо дуже високо все цинив її Стефанік) і він тодішньому редакторові «Буковини» сказав її не друкувати. Тоді ми вважали зараз же складати «Зведеницю» окремо, й вона появилася на тому місці, де бажав собі бачити її автор. Після вияснення інциденту Семанюк заспокоївся й далі листування між Чернівцями і Віднем (Семанюк жив тоді в І. Weizig-у на Weizburggasse 10, пам'ятаю й досі!) йшло мирно аж до закінчення збірки. Гонораром автора було — декілька примірників,

він і не жадав нічого більше (та ми були б і не дали, бо теж не мали) — зоркою ж, як писав мені, він був задоволений.

Ні, ще було одне непорозуміння між нами. Семанюк приятелював у Відні з письменником Сильвестром Яричевським (теж уже покійним), і як цей останній довідався, що ми видаємо Семанюкові новелі, почав скаржитися перед Семанюком, що він, мовляв, так давно вже пише, й досі не вдалося видати зорки його творів. Тоді Семанюк звернувся до мене з пропозицією, а то й з *особистою* просьбою, щоб наше Товариство видало й Яричевського зорку. Ми не похочували, але ж для Семанюка вважали, щоб видати, коли тільки призьбраємо грошей. У такому дусі відписали Семанюкові, а через який тиждень і прийшов на мої руки рукопис оповідань і фейлетонів пок. Яричевського, творів рижної літературної вартости, п. з.: «Між рожжям і квіттям». Ця збірка пролежала в нас досить довго, а Яричевський нервувалася й дошкулював Семанюкові за те, що ми не друкуємо; тоді почали до нас доходити неприємні листи від Черемшини. Справа закінчилася так, що обидва письменники пересварилися, а ми рукопис Яричевського відіслали авторові назад, бо видати ці оповідання нам було не сила. Не було грошей...

Новелі Семанюка дуже зацікавили буковинських читачів. Та не тільки Буковинців. У 1901, влітку, саме тоді, як друкувалися в «Буковині» його новелі, пробувала в Чернівцях гостем (жила в О. Кооплянської) Леся Українка*) й читала їх дуже радо. Як ми якось забалакали були про них, велика письменниця ось як висловилася: «Гарно хлопець пише, дуже цікаві оповідання». Не диво, що й відбитка розійшлася за літо майже вся, та тільки, замість грошей за неї (продавали по 60 сот.), ми від нашого адміністратора, що його залишили були на літо, дістали... примірники (досить багато) його нерозкуплених оповідань.

Але ж рецензій на «Карби» довго не було. Ми собі поясняли тим, що як це, мовляв, нельвівський крам, то що може доброго вийти поза Львовом?.. Доводилося писати до різних Львовян, і аж десь 1902 р. появилася в «Ділі» дуже прихильна рецензія М. Лозинського та ще з докорами на адресу галицьких видань, що, мовляв, не пишуть тому рецензій, що «видання не має львівської марки». У приватному листі до мене рецензент висловив думку, що на його погляд Семанюк пише під впливом Стефаника. Але ж мені легко було доказати оригінальність манери й підходу до своїх персонажів у Черемшини... І я гадаю, таких думок як їх висловлював тоді мій товариш, тепер уже немає. Спільне в обох письменників хіба те, що розмови в їх новелях ідуть говір-

---

*) В цьому часі Леся Українка злагодила була збірку своїх поезій для нашого видавництва, й вона вийшла під мою редакцією, — вже за гроші двох людей, Миколи Грабчука (складача) й Модеста Левицького, члена нашого товариства — дуже чепурною книжечкою як чергове (здається число 6) «Видавництва академічного Товариства «Молода Україна» в Чернівцях. Є це відома —, чудова збірка «Відгуки».

ками, в Стефаніка — покутською, в Черемшини — гуцульською, але ж від цього до якихнебудь упливів, чи що дуже далеко.

*

* *

Відносини між редактором «Карбів» і їх автором залишилися на все однакові — гарні. Від їх появи до світової війни Черемшина майже *нічого не бр/у/у/ав*, хоч писав дещо. Що-тільки після війни почав він знову ткати своє чудове мереживо. Тоді в мене знову повстала думка видати всі новелі Семанюкові бо й так за 20 років «Карби» давно вже стали бібліографічною рідкістю, а нові оповідання були порозкидані по ріжних журналах і забувалися. Я працював саме тоді в «Українській Накладні» в Берліні й намовив власника фірми п. Я. Оренштайна дати в одному томі збірку всіх писань Черемшини. Видання мало мати формат великої 8° й виглядати так більш-менше, як писання Б. Лепкого, Франка (з вершин і низин), Марка Вовчка. В вересні 1922 р. я був у Снятині, навідався до Семанюка й за дуже милою розмовою згадав про свій плян. Недужий вже тоді автор, що саме повернувся з санаторії, дуже радо згодився на мій проєкт, обіцяв подокінчувати позачинані новелі, якщо йому дозволить здоровля, сказав, що не хоче ніякого гонорару, а тільки одну ставить умову — щоб видання було гарне та щоб я був його редактором... Та справа затяглася, «Українська Накладня» завелася у своїх купецьких розрахунках, авторові, зрештою, було не до того, треба було лікуватися, редактор перейшов до Праги, й, таким чином, проєктована збірка не появилася... Появилася вона в Харкові, але ж дуже недбало видана з редакторського боку, редактор дуже багато попереpletував. Тепер, готується збірне видання творів Черемшини, заходом проф. одеського ІНО А. Музички. Ми думаємо, що це видання буде куди краще...

Др. Василь Сімович.

Юрій Луца.

Черниця.

I.

«Іду я просто, дороги мої — ясні і далеко видні. Не про себе дбаю: мені столи не встелено, мені двори не вметено, а всеж і пси мені крихти зоставляють. Я своє щастя знайшла: не дивіться, що черниці щокі позападали, що голова сивіє, що тіло нидіє, а ноги кривавляться, битими шляхами дйбаючи. Я на церкву Божу збираю: з того діла гріха не буде.

Була я в мирі титарівною. Коси в мене темні й запашні, брови — чорні, а очі — ласкаві. Перед вела я у всіх танцях.

Любі мені дівчата-ласкавята, любі мені танці-звиванці, та пари мені в них не має. Сама йду я попереду, намістом поблискуючи, квітами колихаючи, срібними підківами вибренькуючи,

шовковим літником сліди замітаючи. Гляну в гору аж там сонце, як лагода, — блисну перстенчиком, махну завоїком, шуги-лугу в степи, що медами пахнуть, а за мною дівчатка, пожемчужені пташки, гайнуть-сахнутья, а там хлопці коти-воркоти, за ними схопляться, гукаються. Біжу я, а степ назустріч цвіте, нема нікого і могили куряться.

А то сиджу над річкою, вишиваючи взори і зерняткові і копилясті і вусаті рожево заповнені, тай гляну на воду текучую, золото топляне тай забажеться розпитатися: А хтож він? Яким цвітом серце його квітне?

Нарву, накидаю незабудок мрійних, терну козацького, васильків побожних, маків гарячих, крокосів, побіжу на горд за чорнобривцями, мятою, позплітаю, — попливуть вінки мої, похитуючись, тай стануть у воді вировій, сколотній, тай зберуться всі ще нижче в лататтю. Стану, гляну аж видиться: у чорній воді то, мов блакиттю виблискує, мов хрестиком срібним засяяно...

Злюбила я було малою блукати: чи в степах, де хижа птиця в горі крилоньками блудить, чи над рікою рибарчиків вітати, чи лісами опеньки й ягоди збирати, а до зросту літ дійшла — сподобила душа моя інші дороги. Сплю я, а вона ходить, а снами віщує. Пречуден-предивен сон мені сниться: на взбочі долини стою я кінно, великими, аж під хмари, поросло узбочча будяками оксамитно-червоними, як залізо твердо-колючими, округ квіти лугової малі пониділи, річки низові повсихали. Обвила будяк змья лютая, чорна й вельми велика, голова її під сонцем, а з пащі розкритої отрута капає...

— Підстав дівча коновочку,
Ізмий собі головочку, —

шепче мені голос обашний і повертає до мене гадина очі холодні і пацу безжалісну, та буйний кінь мій скочив, мов вітер повінув. Летить він, а синє море грає, воду розливає, летить, а пшениця вгору йде, колосочки вючи летить, а сади-виногради пахнуть, мости дзвенять, за кряжами, за горами сходить місяць з зіроньками. А в тих горах хрест мигтить і голос дзвенить: — Отсежбо твоя доля, сестро.

Розкрию очі я. Ніч стала, лиш тумани течуть. З гори білозорий дивиться на мене: чого заблукала я сюди сонна у левади, між верби замислені?...

II.

Ой ти, рожо, рано саджена, хтож тебе розіве? Хто тобі, пташко, крилечка пожемчужить? Хто тобі дівчино щастя не важеного принесе, золотий перстничок на рученьку покладе?

Сонце світить, дзвони грають, неділенька свята, а я смутна по садочку похожаю.

— Сестро, сестричко, чого смутна ходиш, із садочку виглядаєш, ходи за нами, на ринку музиків наняли. — Шелесь, шелесь

і зникли два види веселі, побігли дві плахти картаті, засміялись дві голівки завітчані, скиндячками повіваючи.

— Будем їсти, будем пити — кажуть скрипки.

— А побачим — каже бас.

— Тірі-тара-угм-угм... Стала я.

Порох — стовпом, сонце стріливо розкидає. Парубки засупонені, дівчата одягні, козаки з панського двору аж миготять. Ох, лишенько. — Тірі-тара-угм-угм... А я стала, задивилася. Два соколи у високому небі зустрілися.

— Чуєш брате — каже срібний — музики затинають бундючливо, на майдані як у світлонці, пари пересміюються, підківки перегукуються. Кину я перо срібнеє — може кому достанеться.

— Темно мені — каже чорний сокіл, — нічого я того, брате, не бачу. Глуха мені земля, заневолена. Кину я перо чорне може кому достанеться.

— Тірі-тара-угм-угм...

— Чого, дівчино, на небо задивилася? Чи на тії оболочки, що взакуті?

Глянула я, а в нього очі, що гори рівняють, у морі хвилі женуть. Під ним кінь вороний грає, на ньому жупан златоглав без огню блищить, а сам він на синьому небі як вирізблений... — Постій, дівчино, не тікай, порозмовляй з козаком. Чи в мене голос коршомський, чи совині очі, чи ведмежий стан? Хоч поглянь на мене, отецькая дочко; про твоє личенько усюди слава поведася.

— Говіронька твоя ласкава, козаче, — та не гляну я на тебе, і тебе слухати не буду... В тебе шляхи не наші: ти здалека приїхав.

— Може й ти туди поїдеш.

— Ой бігла я садами, городами, перелази минаючи, як весняний дощик громовенький і плачучи і сміючись; бігла, задихалась на воротята впала. Закивали чорнобровці, залепетили майорці, рожі здивувалися — коли грах, ворон коник тупнув, а на конику він, світе мій невірний.

— Та як звать тебе, серденько, боровая зозуленько?

— Маряною.

— Маряною.

.....

І став вороний кінь навзаводи, блиснули чорні очі під високою шапкою: — Чекай мене Маряно.

Заклекотіла дорога од кінсь их і опит стовпи куряви поставали.

Одно перо в мене чорне (хтож він?).

Друге перо в мене срібне (серденьком назвав).

III.

Чий ти, з якого ти двору, з якого села чи міста?

Чи ти людей судиш у суді магістрацькому, чи коло само гетьмана в сєрдюках?

Не їм, не думаю тільки в мислях його гуляю, — ой сподобала я тебе, козаче, узяв ти моє сєрце в пупил тай забрав із собою у свої краї, де-ти-паном. Не в столиці і не в містечку сєстєннєму — тільки там, де верби лугові шумлять, де дороги в бездоріжжя йдуть, де орли чорнокрильці, козацькі дозирці, свистять. Там ти нові землі ореш, дворище для себе й Бога закладаєш.

А чорнеє перо в мені брєнить — хтєж він?

Іду я хильці холодами: мислі мої співають, сєрце моє тужить. Іду через ліси, чую голоси: станула, глянула і обнімєла. Ужєж мої мислі не робітні, і ти, сєрце, не квапєся з піснєю:

— Руки в нього в крові...

Сєж бо вони, розбійнички степові, землю копають, убитих купців без попа й молитви ховають. Сєж бо він сам стоїть з боку у голу-бому жупані чорно дивиться, гроші лічить, а

руки в нього в крові.

А чорний кінь жалібно йрєже, як із сльозами вислєвлює.
Стала я, обімліла,

бож руки в нього в крові.

IV.

За мирських часів горішком лісовим, зеленєю ліщиною росла я — шуміла. Приїхав до мене ловець на обзоїни: кінь вороний, жупан голубий у ловця в руках здобич тепла крївавється. Зївєв горішок зелєний, віти опустивши, — минай мене, минай мене, ловче-молодче.

За мирських часів була я титарівною, а тепєр служу тому, що йому янголи піснєю співають і співом небо й землю наповнюють:

— Свят, свят і свят.

Іду я просто, дороги мої — яснї і далеко видні. Не про себе дбаю: мені столи не встєлено, мені двори не метєно, а всеж і пси мені крїхти зоставлять. Чуйте, люде добрі, і ти, свїте мій, чуй: збираю я на храм Божий, якого земля не бачила. Стануть ті палаци Божї яснї та великі, а обіруч них сурми заграють, а округ них стовпи полумя зведуться ще вище і вище, усе вище і вище аж до Божого престолу. І все лихе спалить те полумя і ясно стане в нас у кожному куточку і дороги инші будуть, і Царство Инше настане.

Не про себе дбаю: збираю я на
Храм Божий, якого свїт не бачив.

Два Аякс.

Вулицею знаного міста йшов старший, але добре законсервований пан, а поруч біг пес вищого росту, з блискучою, жовтою шерстю, із подовгуватою мордою і також добре законсервований. Пан гордився псом а пес своїм паном.

З другого кінця тої-ж вулиці того самого знаного міста йшла дама нищого росту, неозначеного віку і безперечно заосмотрена прекрасними тілесними і душевними прикметами. Ага, я мало не забув, що поруч неї йшов пес нищого, ба можна сказати, що і мало росту, з кудлатою шерстю, із короткою мордою, і при тім добре вихований. Також ця дама гордилася своїм псом, а пес своєю панею. — Ще заки старший пан міг побачити даму неозначеного віку, його пес вищого росту увидів пса малого. Зачав бігти, а пан, невидячи в цьому нічого злого, дав йому свободу рухів. Також малому псові забилося серце, коли побачив товариша, і він нарушуючи правила доброго виховання, відлучився від своєї пані і пішов скореньо великому псові на зустріч. — Дама не була так короткозора і флегматична, як пан — і це, як часто повторяла, було її нещастя. Говорила: «Маю темперамент, і це, моя біда». А коли була в доброму настрою додавала: «Хоч би ти добув цілого світу — то як маєш темперамент, мусиш усе стратити. З тим чоловік усе лише сердиться». Аякже, сердиться. Таксамо як з тим псом. Знова десь грається, батярує і товаришує з першим ліпшим вуличним собакою. Он який! Темперамент у дами вибух. З груди била вульканом злість і гнів. Побачила свого малого пса, як зійшовся з якимось паскудником і заховується цілком нечемно. Встиду не має. Люде скажуть, що не виховала його порядно, що позваляє йому заховуватися неприлично. Пані була просто в розпуці. Віль стискав їй серце, але її пес не звертав на це уваги. Крикнула пискливо і строго: Аякс!

Також пан в кінці побачив, що його шляхотний расовий пес зійшовся без жадної потреби з якимсь звичайним собі бриськом. Кусаються, б'ються, бігають, вулиця зглядається. Так! Так заховуватися. Чекайже прийду я блище. Тепер ще нервуватися час. Але на жаль дама не була така терпелива. Колиб не встидалася, то булаби заплакала над цею невдякою. Бо Аякс вдавав, що не чув. Закликала отже ще пискливійшим і звучнійшим голосом: Аякс!

Оба пси перестали, звернулися чолом до надходячої дами і завертіли хвостами. Аякс! Крикнула дама з образою в голосі в третє, а оба пси прибігли. Дама настрашилася великого пса.

Аякс! Гукнув тимчасом надходячий пан і підніє свою палицю. Оба пси зробили «обернись», поглянули сентиментально і закрутили хвостами. Аякс гукнув удруге, а пси вибігли йому назустріч. Аякс, заголосила зі страхом дама, так немовби тут стояв гицель; оба пси зачали бігти до дами.

«Гей, ви.» крикнув пан. «Не зводіть мого пса і не іритуйте мене. Поча-стую того вашого кретеня палкою, то може скінчиться комедія. Аякс, сюди.»

«Іх ферште ніхт беміш.» сказала з kwasною посьмішкою дама. «Унд лясен зі майнен Аякс. Аякс, гест гер!»

Тепер пси добігли до половини дороги і задумалися. Потім подивилися один на другого і сказали собі по песячому: «То ти також Аякс? Приємно було пізнати». Цею розмовою проблем розв'язано і пси зрозуміли цілу ситуацію.

*) Др. Лев Блатни — визначний член «Literarní skupiny» і один з редакторів її органу «Host». Молоді чеські письменники цього гуртка, головню прозаїсти, є прихильниками напрямку, в якому лучиться наївний реалізм письменницького стилю з примітивно-оригінальними сюжетами; користуючись такими, отже чисто зовнішними, виразовими засобами, стараються ці літерати без помочі нудної старо-реалістичної психологічної аналізи проникнути в глибину людської душі. Подаю тут гумористично закрашену, дрібну працю Блатного, як зразок стилю, настроїв і мотивів, характеристичних для більшости прозаїків цієї групи.

Зрозумівши її, знова попали в добрий настрій і побігли собі. Аякс, верещала дама.

Аякс, рипів пан. Без успіху. Радість псів була велика, не була скаламучена ненавистю, хоч мали оба таке саме ім'я і таку саму песячу долю. Але у людей не так.

«Слухайте, панусю», — сказав пан, який був вдачі флегматичної і тому скорше заспокоївся. Ані мені не говоріть, що цей ваш собачий недоносок — це Аякс. А якщо ви дійсно назвали його ім'ям героя, то це з вашої сторони страшна, каригідна безличність. Скажіть: що це за герой?»

«Іх ферште ніхт беміш» — сказала дама ображено.

«Це нічого не шкодить» — відповів пан і почав їй толкувати по німецьки.

«Майн Гот, майн Гот» — зітхала трагічно дама, «зо вас, зо вас».

«Але це нам не допоможе», сказав вкінці пан (розуміється по німецьки). «Тепер мусимо шукати за своїми псами: Втікли до парку, а ми будемо мусіти платити кару, бо, як знаєте, псів дозволено водити до парку лише на мотузочку.»

Ог такі випадки трапляються в життю собак і людей. Не лишалося нічого іншого, лише треба було послухати приказу невмолимої долі і невдячних псів. А заки обоє там зайшли, то вже була весна. Не хочу тим сказати, що перед тим весни не було; це лише значить, що доперва між деревами, травниками, на лавочці у парку можна пізнати весну. І заплакала темпераментна пані, на лавці сидячи. А коли пан, котрий її намовляв, щоби не називала свого пса Аяксом, бо це ганьба для всіх благородних Аяксів, запитався, що їй сталося, відповіла, що сумні думки її гризуть, бо вона опущена людьми і псом своїм, вдовиця. Це зворушило флегматичного пана; він їй говорив ніжні слова, тримаючи її за руку. — А пізніше показалися оба Аякси і приповзали до своїх панів; а ті не гнівалися, лише казали: «Ідіть, ідіть, любенькі. Вже заплатимо цю кару.» Так дісталися оба Аякси до одної родини — а я не знаю, як котрого з них потім кликали. Бож не могли вже дальше оба називатися так само.

З чеської мови переклав
В. П.

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНСТВА.

З діяльності за адміністраційний рік 1926-27.

Рік 1926/1927 являється для Т-ва «СІЧ» роком доволі інтензивної праці як академічного, так й суспільно-народнього характеру в порівнанню до минулих років — мимо цього, що успішний розвій Т-ва в значній мірі спиняв убуток членів, як і також невідрадни матеріяльні відносини. Ціла праця Т-ва зводилась майже до праці одиниць. В згаданому шкільному році студіювало на Високих Школах у Відні 54 студентів та 11 студенток — з чого до Т-ва «СІЧ» належало 42-ох студентів і 10 студенток, разом 52 звичайних і 19 надзвичайних членів. Число звичайних членів упало протягом року о 40 %, а покінчило свої студії 10 членів. З поміж секцій «СІЧ-и» проявляють найбільшу діяльність «Укр. Студ. Самопоміч», кружок українських студентів на Високій Земельній Школі «ЗЕМ.ЛЯ» (15 членів), «Гурток Медиків» (18 членів) та «Гурток Студенток» (10 членів).

З діяльності Виділу. Від останніх Загальних Зборів зайшли в складі Виділу деякі зміни. Секретарка т. Ярослава Макухівна уступила а її місце зайняв т. Сергій Яблонівський. Рівнож уступив довголітний заслужений скарбник т. Мих. Муринюк, якому Надзв. Заг. Збори висловили гарячу подяку за успішну працю для Т-ва. На його місце вибрано скарбником т. Осипа Гридого. З кінцем червня вибрано ферійну «Управу» Т-ва з т. Юрком Вітошинським як головою.

Співпраця з українською громадою. Укр. Акад. Т-во «СІЧ» у Відні входить як співпосідач частини домівки «Запомогового Комітету» в склад

якого входять ще Т-ва «Укр. Бесіда», «Бдність», «Родина», «Жіночий Союз» та «Прихильники Освіти». До цієї пори всі Загальні Збори Запомогового Комітету розбивались ізза незгоди серед громадянства взагалі. На цього-річних Зборах прийшло знова до бурливих картин серед віденських Товариств, яку то незгоду намагалося Т-во «СІЧ» уступками зі своєї сторони залагодити. Вкінці вибрано виділ в склад якого увійшли й члени Т-ва «СІЧ».

Крім «Запомогового Комітету» працює «СІЧ» також в комітеті «Рідної Школи» котрий цього року зібрав як на віденські відносини доволі значні фонди.

Спільно з другими Т-вами влаштувала «СІЧ» свято 1-го листопада, взяла участь в Миколаївському вечері у спільній св. Вечері та урядила майже виключно власними силами Шевченківський концерт, який випав як з артистичного так і фінансового боку дуже успішно і зробив на присутних чужинців-гостей дуже додатне вражіння. З кінцем року відбулася ще заходом Т-ва «СІЧ» академія в честь Івана Франка з нагоди його 11. річниці смерті. Крім того заходом «Гуртка Студенток» відбувся сего року Святочний Вечір Н. Кобринської.

«СІЧ» та Т-во «Прихильники Освіти» у Відні. В минулому році на Загальних Зборах Українського Т-ва «Прихильників Освіти» у Відні виринула була думка евентуальної ліквідації Т-ва у Відні. В тій цілі вибрано ексекутиву, котра мала сею справою зайнятися, а головно заложенням такого Т-ва у Львові. Одаче цьогорічні Загальні Збори Т-ва «Прихильників Освіти» опрокинули думку тамтогорічних Зборів і рішили, що існування Т-ва «Прихильників Освіти» у Відні є конечно потрібним, а се тому, що живе ще у Відні багато незаможних студентів, котрим поміч Т-ва є доконче потрібна. Тому Збори вибрали новий Виділ на рік адміністраційний 1927/28 в склад якого увійшли 7-ох членів Т-ва «СІЧ».

«СІЧ» і *Український Мужеський Хор* у Відні. Ця колишня секція нашого Т-ва доповнена відтак кращими голосами з поза «СІЧ-и» виявила сего року — під дірігентурою інж. І. Божейка живу діяльність. Крім участі у всіх святах влаштуваних не лише «СІЧ-ю», але також і другими організаціями перебрав хор на себе обовязок співати майже безкорисно що неділі в нашій церкві. Заходом тутешнього пароха відбулось кілька важнійших виступів у віденських церквах як в чеській, в Х-ому, в XI-му окрузі, в Тульнербах коло Відня та в головному костелі домініканів. Всіми виступами в числі около 50 здобув собі наш хор значне признание.

«СІЧ» «С.С.С.» та другі організації чужоземного студентства у Відні. Як подавано в попередніх звітах «Союз Славянських Студентів» у Відні ріжниться від других подібних міжнародних організацій тим, що базується на принципі національному а не державному. Та помимо цього відчуваються в «С.С.С.» значні тертя поодиноких націй, як пр. Македонці з Югославянами. Делегатами «СІЧ-и» до сего Т-ва є кожночасний голова — «СІЧ-и» т. Бартков і т. Витошинський (скарбник «С.С.С.»). Як головну свою задачу уважають делегати обзнайомлення других славянських народів з українською історією, культурою і життям та запобігання тому, щоб їх інформували наші «приятелі» хибно про наші справи. В цьому році влаштував «С.С.С.» свій перший репрезентаційний бал, на якому товариші Січовики відтанцювали в козацьких строях танець Авраменка «Запорожець», викликаючи тим велике одушевлення серед присутніх так, що мусли щераз повтаряти сей танець. З литовцями вяжуть «СІЧ» приятельські відносини. З рамени «СІЧ-и» відбувся сего року відчит Др. Урмансона на тему «Литва колись і тепер». З німецьким студентством лучить нас спільна праця нашої самопомочі, яку провадиться на університеті на спільку з Німцями переплетню та фризирню, почасти також видачу скриптів.

Відслення таблиці Куліша у Відні. Заходом «Січовиків» та з фондів зложених виключно студентами вмуровано пропамятну таблицю П. Куліша і Др. Пулюя на домі в VIII окр. Шкодагассе 9. Відслення таблиці відбулося 15 травня б. р. Напис на таблиці звучить:

In diesem Hause
wohnte im Jahre 1870
der ukrainische Dichter
Pantele mon Kulisch
und der kr. Gelehrte
Dr. Iwan Pulaj.

Неприємна помилка в слові «ім» (залишиє «г») дала нагоду розпочати в красивих часописах дуже остру кампанію, проти «СІЧ-и» зглядно деяких її членів. Властивою причиною до цієї нагінки були особисті порахунки цих дописувачів з нашим товариством, що виходить вже з цього, що текст таблиці дописувачі свідомо сфалшували, щоби в цей спосіб викликати негудування нашого громадянства в краю, проти Т-ва «СІЧ». Блуд який спричинила сама фірма справлено негайно її коштом. Таблиця з чорного мармору з золоченими буквами 40 × 60 не уступає в нічому другим подібним таблицям у Відні. Ці тенденційні дописи в «Ділі» та в «Новому Часі» осудило віденське громадянство дуже рішучо на особно скликаному вічу та вислало до красивих часописей відповідну заяву підписану всіма Товариствами.

Лихий матеріяльний стан Т-ва «СІЧ» (наслідком невеликого числа по більшій часті незасібних членів) змусив його управу звернутися окремою відозвою до бувших своїх членів старших «Січовиків» з проханням о матеріяльну підмогу. На цей зазив відгукнулось вже кілька старших членів, яким управа «СІЧ-и» складала на сім місци сердечну подяку, та все таки не мало, щоб удержати Т-во «СІЧ» на відповідному рівені.

Крім цього запровадив Виділ «СІЧ й» обовязкове ношення відзнак. Відзнака має вид трикутника з тризубом та з написом «У А Т „СІЧ“ Відень».

— 0 —

Українська Академічна Громада в Чс. Р. в Празі.

В падолисті 1926 р. уладжено два реферати: тов. Олесюк Т. прочитав реферат на тему «Проблеми східних кордонів України», а тов. Мартинець В. подав реферат про книжку Д. Донцова — «Націоналізм».

В місяці грудні рішила Рада Громади скликати товариські сходи членів громади для вирішення передачі «Довжних Скриптів» бувш. Студенської Помочі при У.А.Г. в ЧС. Р. а також для вирішення зменшення бібліотеки Громади з огляду на це, що число членів значно зменшилося і книжки в більшій часті лежать в бібліотеці невизичувані. На підставі одержаних директив від членів на товариських сходах, що відбулися 23. XII. 1926 передала Рада Громади «Довжні Скрипти» на власність ЦЕСУС-ові. Відносно бібліотеки постановлено загально дарувати Т-ву «Просвіта» в Ужгороді, головню твори наших письменників, а решту бібліотеки передати якійсь установі у Львові. Грошові засоби Громади вичерпались і тому Рада увійшовши в порозуміння з ЦЕСУС-ом виповіла з днем 1. I. 1927 домівку, яку рівночасно обсадив ЦЕСУС. На заклик Управи ЦЕСУС-а перевела громада перед Різдвяними святами між українським студентством збірку для хорих українських стрільців що знаходяться у військовій санаторії у Штернберку. Зібрано всього 275 кч. і переслано на адресу пор. Івана Шаврана, який після засланих посвідок розпреділив збірку між хорих.

До тепер передано згл. вислано з бібліотеки Громади книжки: Т-ву «Просвіта» в Ужгороді — 185 чисел, Українському Допомоговому Т-ву в Ліберці — 74 чисел, Українському Пластовому Кошеві в Празі — 24 чисел, Українській Академічній Громаді Хеміків — Технольоїв в Празі — 4 чисел Українському Допомоговому Т-ву в Ліберці, популярних книжок медичного змісту — 5 ч. Крім цього передано згл. вислано книжки, які зібрав бібліотекар Громади між українським студентством в Празі: Т-ву «Просвіта» в Ужгороді — 37 чисел, Українському Допомоговому Т-ву в Ліберці — 73 чисел, Українському Пластовому Кошеві у Празі — 33 чис. Українській Академічній Громаді Хеміків-Технольоїв в Празі — 16 чисел.

В місяці лютім повідомило Громаду Українське Допомогове Т-во в Ліберці, що в днях 4., 5. і 6. чевня ц. р. відбудеться свято відкриття пам'ятника членам Української Армії померлим в Ліберці. В цвітні м. надіслано Т-во лісту для збирання датків на пам'ятник і прохало прислати лісту і зібрані на неї датки найдалше до 15 травня. Збірку перевела Громада готовно між українським студентством та студенськими організаціями в Празі. Збірка принесла до 15 травня 571.25 кч, які переслано до Ліберця. При кінці квітня рішила Рада Громади розвинути інтензивну пропаганду між українським студентством до участі в святі відкриття пам'ятника. Щоби використати час коротких ферій (зелені свята), порішено улаштувати прогульку до Ліберця. Допомогове Т-во в Ліберці з великою радістю прийняло цю вістку і підготовилось до стрічі і закатировання наших студентів між тамошними українцями. Ізза тяжких матеріальних умов життя зголосилось лише біля 70 товаришів до учати в прогульці, однак майже половина відмовила в послідних днях перед відїздом. За старанням Громади одержано залізничу знижку о 33%. Громада удержувала звязок відносно прогульки з Управою Академічного Хору в Празі, який був запрошений Т-вом в Ліберці до участі в святі.

В доповненні постанови Ради відносно бібліотеки Громади, рішила Рада дарувати книжки призначені для висилки до Львова Українському Товариству Прихильників Освіти у Львові.

— 0 —

Студентська Громада при Українському Високому Педагогічному Інституті імені М. Драгоманова в Празі.

5 травня ц. р. відбулись річні Загальні Збори Студенської Громади. Збори заслухали і ствердили звіти Ради Громади: загальний, фінансовий та з діяльності Допомогового Комітету і прийняли низку постанов характеру академічного й господарського, після чого обрали Раду, ревізійну комісію й суд. До складу Ради увійшли: Головою Г. Руденко, членами: Волохів, Калинець, Башмак і Кологривенко.

З ЖИТТЯ ЧУЖИННОГО СТУДЕНСТВА.

Німці та СІЕ. Між німецьким студентством та Міжн. Студен. Конфедерацією (СІЕ) прийшло в посліднім часі до ближого порозуміння, в наслідок чого німці правдоподібно подадуть 1928 року прохання о приняття до СІЕ. Залежить багато на римськім зїзді, який мав би приняті постанови ратифікувати. Німецька студенська централь входить би до СІЕ так як вона є, себ-то заступаючи студентство Німеччини, Австрії, Данцігу та німецьке студентство Чехословаччини. Цим актом СІЕ дальше відхиляється від державного принципу, на яким вона побудована.

Делегати на Міжнародні зїзди. Управою Цесуса призначено на міжнародні цьогорічні зїзди таких делегатів: до Шірс (в Швейцарії) Др. Степана Нижанківського, Василя Орелецького з Праги, Петра Кожевникова з Берліна та Леся Рудого з Відня; до Риму др. Ст. Нижанковського та В. Орелецького з Праги, Петра Кожевникова з Берліна та Ковальського з Парижу.

Голяндське студентство. Між двома групами голяндського студентства прийшло до деякого порозуміння, а іменно: вони погодились на спільне представництво (бодай) на міжнародньому форумі, себ-то в СІЕ. Таким способом римський зїзд вже не буде квестіонувати Голяндію як дійсного члена СІЕ.

Румунське студентство. Від варшавського зїзду не давало про себе румунське студентство чути на міжнародньому форумі, бо їх централь перестала була фактично існувати. Щойно недавно створено центральний союз ру-

мунського християнського студентства (отже вже не станова а професійна організація) й СІЕ прийняла новий центральний союз в свій склад без жадних перешкод, вважаючи його як наслідника бувшої румунської становой студентської централі.

Міжнародні спортові гри в Римі. На змагання з копаним мячем зголосилися до тепер такі країни: Італія, Австрія, Швейцарія та Угорщина. Англія не оказує більшого зацікавлення римською спортивною олімпіадою.

Засідання Екзекутивного Комітету СІЕ в Сетеді. В мадярським місті Сетеді відбудеться в днях 22—28 липня ц. р. засідання Екзекутивного Комітету СІЕ. На порядку дня поставлена справа майбутнього зїзду в Римі та спортових змагань тамже. Крім цього обговорюватиметься діяльність III комісії СІЕ (Льондон) та Центрального Бюра Конфедерації (Брюкселя).

Міжнародня студентська книжна вистава в Кольоні 1928. В Кольоні (Німеччина) відбуватиметься 1928 р. міжнародня книжна вистава, при якій організується студентський відділ. З рамени СІЕ назначено п. Боніє з Брюкселі, який займеться організацією та впорядкуванням цього відділу.

Фінляндське студентство. Нас повідомляють з Брюкселі, що в Фінляндії zorganizовано новий центральний союз фінляндського студентства, на місце старого, що розпався був перед двома роками.

БІБЛІОГРАФІЯ.

Микола Галаган. *Атомістично-молекулярна теорія. Нарис еволюції наукових поглядів на тонку будову матерії.* Видання Українського Громадського Видавничого Фонду в Празі, стор 186 вкл. 8^о — з передмовою проф. А. Старкова.

Природописна наука знаходить чомусь дуже мало зрозуміння і любови серед українського загалу, навіть і тоді, коли вона в інших народів займає вже перше місце, коли, так би мовити, не можна без ньої в сьогоднішній добі нормально працювати. А тому не дивно, що хоч часом появиться деяка праця з обсягу природописних наук, то вона тільки доповняє собою ті великі кількості книжок, що знаходять своє приміщення на полицях книгарень. Треба вірити, що українська студіююча молодь зрозуміє, що студіювання з чужих підручників не тільки що забирає надмірно багато часу, але ж і не дає такої користі як українська книжка. Студіююча молодь мусить усунути те упередження з яким вона підходить до української книжки.

Щоби дати докладний перегляд так великої праці на цьому полі автор поділив твір на сім розділів, чим не мовби веде читача від первісних праць аж до найновіщих заключень, що — «атом представляє собою мікроскопічну планетарну систему».

Перший розділ обіймає в собі початкові намагання уловити із многи форм матерії «прасуть», спільну всім її формам і подає погляди Талеса, Геракліта, Левкіпа, Демокріта, Аристотеля та інших старинних грецьких філософів а дальше праці середновічних алхіміків з їх практичними намаганнями *зробити з ртуті золото* аж до праць Роберга Бойля, який впровадив в хемію поняття про атоми та до Лявуазьє, над яким як творцем *модерної хемії* автор замало зупиняється. Треба булоб більш обширно подати праці цього геніяльного ума, що вказав правдиву путь по якій йшов дальший розвиток.

Другий розділ виводить різні способи злуки, атомову вагу, постійну пропорційність Пруста, праці Дальтона над різними родами атомів з унаглядненням таблицею хемічних символів та про установлення ним закону многократних відношень а дальше про досліджування питомого тепла різних твердих хемічно-просторних тіл вченими Дюлонгом і Пті унагляднюючи їх праці таблицею хемічних елементів з обчисленням питомого тепла та в кінці гіпотеза Проута, яка повстала більш завдяки його бистрій і здоровій фантазії, чим солідній дослідній праці.

Третій розділ пояснює питання аналогії між розчинами й газами, подає закони Бойля і Маріота, Гей-Люсака, Жерана про взаємочинність різних тіл в належних умовах, встановлення атомової ваги хемічних елементів унагляднюючи це належно упорядкованю таблицею і ширше пояснення закону осмотичного тиску в розчинах слабкої концентрації — Вант-Гоффа; даліше основи кінетичної теорії газів, яку витворив Клявзіус та погляд Данієля Бернуїллі про постійний рух молекул всякого фізичального тіла.

Четвертий розділ подає праці над класифікацією хемічних елементів, які довели Нюльндса до спостереження, що кождий осьмий член ряду елементів, розміщений за їх атомовою вагою нагадує собою перший елемент (т. зв. «закон октав»). Ідея про функціональну залежність хемічних та почасти фізичних властивостей елементів належала Майєрові, яку докладно утвердив славний хемік Д. Менделєєв на підставі належного оцінення *атомової ваги*, що довела його до створення закону *періодичности*. Тут автор цілком належно спиняється довше над творчостю Менделєєва, цитуючи при цьому деякі думки з «Основы химии» та подаючи таблицю періодичної системи хемічних елементів. Для необхідности зрозуміння дальших дослідів над молекулярними силами автор зупиняється над т. зв. «Броуновим рухом» та подає зауваження Вінера і Перрена до «Броунового руху». Розділ закінчується теорією електричної диссоціації.

В п'ятому розділі автор пояснює досліди над квантитативною стороною електролізу наводячи встановлення Фарадейом залежности між кількістю *іонів* та кількістю електричності, які Стоней назвав *електронами*. Завдяки якраз науці Гельмгольда повстало пізнання і зрозуміння атомів *позитивної і негативної електричности*, — проміння катодне, закатодне, рентгенове, α , β , γ , радіоактивність, над дослідями яких працювали Гігторф, Крукс, Томпсон, Рентген, Лаус, Кюрі, Шмідт, Деберн, Резерфорд та інші. До цих всіх досліджень, що утверджують атомістичну будову автор додав цілий ряд різних таблиць та світляних відбиток, чим саме хотів як мога виразно піднести вагу і правдивість *атомістичної теорії*.

Шестий розділ подає досліди над радіоактивністю Дорна (еманація радія), Резерфорда та Содді, про розпад та перетворення одного елементу на другий, що було описано науково потвержено. Цілий ряд схем подає радіоактивні перетворення а даліше пояснення про подільність атому. Цікаві досліди Резерфорда довели до погляду, що в центрі атому є позитивно зарядоване ядро, а навколо нього кружляють електрони, як планети довкола сонця.

Коли в попередних розділах старався автор поступенно розвивати ту еволюцію думок, котра являється нерозривною працею цілих сотень років, то в сьомому розділі автор зупиняється вже над внутрішню будовою атомових ядер наводячи тут цілий ряд дослідів набутих вченими в послідних роках.

За малий розмір журналу не дозволяє зупинитися обширніше над так цікавим і красно опрацьованим твором, однак бодай кількома словами належить піднести, що автор вловні опанував той великий матеріал, взірцево його розподілив, подав цілий ряд примірів для кождого закону і навіть для неустояваних деяких поглядів, чим саме дав українській молоді вельми цінну книжку.

Під кінець належить ще відмітити, що автор цілком непотрібно вставив відбитки світлин деяких хеміків а також вводив надто неприємне скорочення: «ц. т.», що дається дуже легко відчитувати як: це так, це тому, це також і т. д. Треба також відмітити, що автор вживає де-яких незрозумілих слів як напр. «розполог» (ст. 72). Загально неприємне вражіння це той наклін перекручувати чужі слова, хемічні назви. Безперечно це не вина автора, бо цього перекучування, придержуються всі українці зі Східних Земель. Але мабуть цьому буде вже положений кінець на підставі послідного рішення недавнього відбувшогося конгресу в Харкові і в нас з приємністю в хемії буде вживатися назв напр.: «метіль, етіль, і т. д.», місто, «метил, етил, і т. д.»

Л. Б.

Проф. М. Туган-Барановський. «Політична Економія»; Видання Українського Громадського Видавничого Фонду в Празі, 1927 р., стр. 182, середн. 8^о.

Господарська нужда, що панує у нас від часів упадку Київського Князівства та Галицької Держави безперервно аж до наших часів, заставила знавця економії проф. Туган-Барановського написати популярний курс «політичної економії», щоб в такий спосіб зазнайомити український загаль з тими причинами, які безпосередньо впливають на збільшення нашої матеріальної нужди а також вказати методи боротьби з тим злом.

«Політична економія» Туган-Барановського, яку саме перевидав Український Громадський Видавничий Фонд в Празі, зриває ту заслону через яку дивимося на теперішнє життя, та абсорбує всі наші сили в боротьбі за екзистенцію і ніяк не дає нам можности видобутися з постійної нужди а що найголовніше не дає змоги закріпити свою самостійну державу.

Витворення великих земельних власностей на Україні з одної сторони Польщею а з другої Москвою привело до втрати особистої волі, до цілковитого невірництва населення, яке досягло було свого вершка за панування Катерини II. Розвиток промисловости в Росії відбувався також шляхом невірництва, однак на Україну він не поширювався. Витворення переважно великого капіталізму в Росії а утискування дрібної буржуазії довело Росію в часі революції до катастрофічних наслідків. Ось як висловлюється про це автор: «Дрібна буржуазія й тепер на Заході є надзвичайно впливовою суспільною клясою, вона безпосередно зливається з одного боку з робітничими масами а з другого ж — з людьми розумової праці... В Росії кляса дрібної буржуазії не грає майже ніякої суспільної ролі: От через це російська революція 1917 року набула такого руйницького характеру і російська держава з країни необмеженого панування монарха перетворилася без жадних перехідних щаблів, у соціяльну республіку. Таким чином успіх соціялістичної науки серед народних мас Росії, України та інших складових частин колишньої Російської Імперії пояснюється перш за все малим розвитком серед російського суспільства кляси дрібної буржуазії».

Не можна заперечити в цьому пок. проф. Туган-Барановському, що саме вільна професія, яка з часом витворює дрібну буржуазію є на Заході дуже цінним чинником в державній творчости. Найгарнішим приміром наших днів являється Чехословаччина з цілими тисячами своїх дрібних буржуїв, що напротязі так короткого часу надали молодій державі цілком нормальний розвиток.

Щоби зрозуміти, чому сучасна Москва так завзято воює проти дрібної буржуазії і то в першу чергу проти української треба навести тут ще таке твердження проф. Туган-Барановського: «Дрібна буржуазія в 18 віці була твердою клясою: власне ця громадська група утворила велику французьку революцію. Але в 19, а ще більше в 20 віці, коли життя висунуло наперед питання про ґрунтовне перетворення всього сучасного суспільства на цілком нових підвалинах, коли соціялізм усе більше почав притягувати до себе маси народні, дрібна буржуазія стала найкращим оборонцем історичного суспільного ладу, збудованого на приватній власности, бо дрібний власник ще більше тремтить над своїм невеличким капіталом, котрий він склав, часто довголітньою працею, відмовляючи собі у всьому необхідному, — ще більше тремтить, ані-ж спадкоємець великого капіталу, котрий одержав він без жадного клопоту та праці від багатих батьків. Це у дрібних власників ми звичайно здибуємо «фанатизм власности», що примушує людину жертвувати всім на світі, навіть власним життям. для охорони і захисту своєї власности».

В сучасній добі розвитку великого капіталізму, що душить зі всіх боків убогі верстви народу, за дуже добрий метод боротьби уважав проф. Туган Барановський — «кооперативи». В окремому розділі: «Кооперація та її форми» дуже гарно представлено вартість та розвиток всіх видів кооперативних. Тут вказано на данські «маслосоюзи», які знайшли своє примінення і на Заході України, а далі Райффізенки, роцдельські принципи, сільсько-господарські виробничо-підсобні артілі і т. д.

Нашому убогому на своїй багатій землі народів являється дуже помічним засобом в боротьбі за денне прожиття саме кооперація, бо хоч вона

повільно розвивається, але ж зате певний її розвиток. Кооперативним способом твориться народне майно, усувається чужі зверхности на полі господарським, дається забезпечення праці своїм людям, піддержується змагання в підприємчivosti і т. д. і т. д.

Книжку «Політична економія» проф. Туган-Барановського радимо кожному перечитати, щоб запізнатися з тим злом, яке гамує наш розвиток а також запізнатися з методами боротьби проти того зла.

P. C

BANKA ČESKOSLOVENSKÝCH LEGIÍ

V PRAZE II., NA POŘÍČÍ.

4 místní expositury, 16 filiálék, 6 sezonních směnárén.

Telegramy: LEGIOBANKA, PRAHA Telefon serie 265-5-1, 301-4-1.

VŠESTRANNÁ BANKOVNÍ SLUŽBA

Відвічальний редактор Альберт Пісарчік. Друкарня «Легиографія».

УКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ ВИДАВНИЧИЙ ФОНД

Адреса: **Ukrajinskyj Hromadskyj Vydavnyčyj Fond,**

PRAHA-VRŠOVICE, 665. ČESKOSLOVENSKO

1. С. РИДИК — Міцність матеріалів, курс високих технічних шкіл: технологічних інститутів, механічних та інженірних відділів політехнікумів. Зміст: Розтяг, стиск, скіс, кручення, гнуття, динамічний обтяж. 364 ст., 8°. З додатком термінологічного словника та 214 рисунками. Ц. \$ 3.00.
2. С. РУСОВА — Теорія і практика дошкільного виховання. 128 ст., 8°. Ц. \$ 0.60.
3. Проф. Др. В. ЯНОВСЬКИЙ — Сучасне лікування венеричних хвороб, з чеської мови перекл. Др. А. Гончаренко. 118 ст. Ц. \$ 0.50.
4. Др. Ф. БУРІАН — Пластична хірургія, з 24 ілюстр., з чеської мови перекл. Др. А. Гончаренко. 32 ст. Ц. \$ 0.30.
5. Проф. О. ШУЛЬГІН — Нариси з нової історії Європи. 220 ст. Ц. \$ 1.00.
6. Др. А. ГОНЧАРЕНКО — Загальна гігієна. 204 ст. Ц. \$ 1.00.
7. Проф. Ф. ЯКИМЕНКО — Практичний курс науки гармонії в 2-х част. підручник для шкіл різних типів. З задачником. 132 ст. Ц. \$ 1.00.
8. І. ІВАСЮК — Кубань, економічно-статистичний нарис. 120 ст. Ц. \$ 0.75.
9. М. ПАВЛІЧУК — Коротка анатомія для студентів медицини. З передмовою акад. А. Старкова. 116 ст. Ц. \$ 0.75.
10. Проф. Д. АНТОНОВИЧ — Триста років українського театру (нарис історії українського театру). 276 ст. Ц. \$ 1.35.
11. Др. ЯКИМ ЯРЕМА — Провідні ідеї філософії Т. Г. Масарика. Ц. \$ 0.30.
12. Проф. Є. ІВАНЕНКО — Курс аналітичної геометрії. 424 ст. Ц. \$ 3.50.
13. Проф. Ф. ЩЕРБИНА — Статистика — Історія статистики і статистичних установ. 288 ст. Ц. \$ 1.50.
14. К. МИХАЙЛЮК — Молозарство. Підручник для вищих сільсько-господарських шкіл. Ч. I. Молокознавство. 164 ст. З 63 мал. Ц. \$ 0.90.
15. Проф. М. ЧАЙКОВСЬКИЙ — Алгебра, курс середньої школи і для самонавчання. Кн. I. Ст. XII + 452. Ц. \$ 3.70.
16. Модерне українське мистецтво: Вип I: Проф. Д. Антонович — Група Пражської Студії. Франц. і укр. текст з 32 репродукціями Ц. \$ 0.90.
17. Проф. С. БОРОДАЄВСЬКИЙ — Історія кооперації. Ст. 448. Ц. \$ 2.50.
18. М. РАШЕВСЬКИЙ — Рафінація цукру, під редакцією і з додатками інж. Л. Фролова та з 30 мал. 224 ст. Ц. \$ 1.50.
19. ЮРІЙ ДАРАГАН — Сагайдак. Вірші. Ст. 64. Ц. \$ 0.45.
20. Акад. А. СТАРКОВ — Загальна біологія, з малюнками. Ст. 184. Ц. \$ 1.00.
21. М. ГАЛАГАН — Атомістично-молекулярна теорія. (Нарис еволюції наукових поглядів на тонку будову матерії). З малюнками. Ст. 188. Ц. \$ 1.35.
22. Проф. М. ЧАЙКОВСЬКИЙ — Алгебра, курс середньої школи і для самоосвіти. Кн. II. Ст. VIII+300. Ц. \$ 2.50.
23. Проф. Д. ЩЕРБАКІВСЬКИЙ — Українське мистецтво, т. II. Старі церкви, надгробки й придорожні камені на Українським Поділлі, Буковині та на Покутті. (Ілюстровано таксамо багато, як і I том). Текст і підписи укр. та франц. мовою. Ст. 40+64 стор. ілюстрацій. Ц. \$ 2.—
24. Гр. ЧУПРИНКА — Твори, перше посмертне видання під редакцією П. Богальського (коштом фундації ім. Гр. Чупринки) Ст. XXIV+544. Ц. \$ 2.10.
25. Українське мистецтво: В. СІЧИНСЬКИЙ — Архітектура старокнязівської доби (X—XIII ст.) Ст. 50+24 стор. ілюстрацій. Ц. \$ 1.50.
26. Др. В. ГАРМАШОВ — Шкільна гігієна, з малюнками. Ст. 144. \$ 0.80.
27. Инж. Л. ФРОЛОВ — Цукроварство, з малюнками. Ст. 440. Ц. \$ 3.—
28. Акад. Проф. Др. Ст. СМАЛЬ-СТОЦЬКИЙ — Розвиток поглядів про семью слов'янських мов і їх взаємне споріднення. Ц. \$ 0.65.
29. Проф. Л. БІЛЕЦЬКИЙ — Основи української літературно-наукової критики. Ст. 312. Ц. \$ 1.90.
30. Проф. Хв. ВОВК — Студії з української етнографії та антропології. З малюнками, таблицями й мапами.
31. Проф. М. ТУГАН-БАРАНОВСЬКИЙ — Політична економія.

3 ам. цент. = 1 к. ч.